

“Hz. Âişe Sempozyumu”

29-30 Nisan 2016,

Sivas

Hz. Peygamber’in hayatına yakinen şahitlik eden ehl-i beytin örnekliklerinin ve birikimlerinin günümüzde daha iyi anlaşılması amacıyla hazırlanan ‘Ehl-i Beyt’ ana temalı ilmî toplantılar dizisinin üçüncüsü 29-30 Nisan 2016 tarihleri arasında Sivas Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü katkılarıyla Sivas’ta Fidan Yazıcıoğlu Kültür Merkezi’nde gerçekleştirildi. Sivas Belediyesi’nin özellikle önem verdiği bu sempozyumlar silsilesinin birincisine Hz. Peygamberimizin ilk eşi Hz. Hatice vâlidemizin ikincisine ise kızı Hz. Fâtma’nın hayatı ve örnek şahsiyetleri konu edilmişti. Birbirini tamamlayan bu tartışmalı toplantıların üçüncüsünün konusu “Hz. Âişe” olarak belirlendi. “Hz. Âişe Sempozyumunu, ilmî değeri yüksek tebliğlerin yanında Türkiye’nin dört bir yanındaki İlahiyat Fakültelerinden gelen akademisyenlerin, Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin ve ilgili halkın katılımı daha da zengin hale getirmiştir.

Esasen bu ilmî toplantının düzenlenmesinde amacının başında, ümmetini dinî, ahlakî ve sosyal düzeyde eğiten Hz. Peygamber’in tâlimine yakinen şahitlik eden ehl-i beytinden hayatımıza örnekler çıkarmak ve onun en yakınında bulunan, “habîbetü habîbullah” şeklinde anılan, İslâm ve tarih açısından çok önemli bir konumu hâiz Hz. Âişe’yi yâd etmek ve rol model almak gibi hedefler gözetilmektedir. Aynı zamanda kâbiliyetli, bilgili ve kültürlü olması hasebiyle siyasî, ilmî, beşerî hayatta pek çok etkileri müşâhede edilen Hz. Âişe’nin şahsiyetinin tüm yönleriyle tanıtılması amaçlanmıştır. Beş oturum şeklinde iki gün boyunca devam eden ilmî toplantıda sahasında uzman ilim adamları tarafından yirmi bir tebliğ sunulmuştur. Özetle konu başlıkları, Hz. Âişe’nin hayatı, Hz. Peygamber’le evliliği ve evlilik yaşı, İfk Hadisesi, siyasî tutumu, Cemel Vak’ası, Hadîs, Fıkıh, Tasavvuf ve Tefsîr ilmine katkıları ve yaşadığı olayların farklı alanlardaki yansımaları şeklinde sıralanabilir.

Sempozyum, kulakların pasını silip, gönüllere sukûnet veren Kur’an tilâvetiyle başladı. Sonrasında Sivas Belediyesi Başkanı Sami Aydın tarafından, müslüman bir ülke olarak İslâm ve tarihle ilgili aydınlatıcı programlara ihtiyaç duyulduğuna ve geçmişle olan bağların kuvveti oranında geleceğe emin adımlarla

ilerleneceğine vurgu yapılmak suretiyle bir açılış ve selamlama konuşması gerçekleştirildi. Açılış konuşmasının ardından, tebliğler sunulmaya başlandı. Diğer tebliğlerin konularına müdahil olmadan bir girizgâh kabilinden “Hz. Âişe’nin hayatı ve şahsiyeti” başlıklı tebliğiyle sunum yapan Prof Dr. Âdem Apak; Hz. Âişe’nin risâletin 4. yılında (m.614) doğduğunu ve Hz. Ebû Bekir’in Ümmü Rûmân isimli eşinden doğan iki evlâdından biri olduğu bilgisini vermiştir. Hz. Peygamber’in zevcesi olduktan sonra Müslümanlar nazârında üstün bir mevkiye ulaşan Hz. Âişe’nin, son nefesini verinceye kadar her dâim O’nun yanında pek çok mühim vâkıya şahitlik ettiğini, hâsseten, Uhud Gazvesi’nde sırtında su taşıma, haber toplama, yaralılara mürafakât etme gibi pek çok önemli vazifeleri ifâ ettiğini bununla beraber Hudeybiye Musâlahası, Benî Mustalik Gazvesi’ne de iştirak ettiğini bildirmiştir. Onun Hz. Peygamber’in her vakit en yakını olduğu gerçeğine, Mekke’nin fethi için yapılan hazırlıklar esnasında seferin istikâmetini gizli tutup, bunu sadece Hz. Âişe’ye bildirmesinden de ulaşılabileceğini ifade eden Apak, bu yakınlığın elbetteki beraberinde ağır imtihanları da getirdiğini, zira münâfıkların Benî Mustalik Gazvesi dönüşünde, Hz. Peygamber’e zarar vermek maksadıyla hakkındaki çirkin iftirâyı dillendirdiklerini ancak Allah Teâlâ’nın Nûr sûresinin 11-21. Âyetlerini nâzil etmesiyle onu temize çıkardığına kısaca değinmiştir. Hz. Âişe’nin hayatını anlattığı tebliğinde Apak, onun Hz. Osman ve Hz. Ali hilâfeti esnasındaki siyâsi tutumuna da ön bilgi kabilinden yer vermiştir.

Hz. Peygamber hakkında menfi bir izlenim hâsıl etmek maksadıyla art niyetle oluşturulmuş Hz. Âişe’nin evlilik yaşı istifhâmına, ilmî ve sosyolojik bir cevap olarak Yrd. Doç. Dr. Recep Erkocaaslan tarafından “Hz. Âişe’nin Hz. Peygamber ile Evliliği ve Evlilik Yaşı” isimli tebliğ sunulmuştur. Yaklaşık bir asırdır tartışma konusu olan Hz. Âişe’nin evlilik yaşı tartışmalarının günümüz bakış açısıyla geçmişi değerlendirme gibi bir hatanın en büyük tezâhürlerinden birisi olduğunu ifade eden Erkocaaslan, savunma gayesiyle pek çok rivâyeti görmezden gelerek zorlama te’villere başvurmanın yeterli olmadığı kanaatinde olup, devrinin şartları mucibince gayet sıradan bir durum olduğunu ve benzer birçok evliliğin o dönemde yapılmasına nazaran toplum tarafından eleştiriye mâruz kalmadığını belirtmiştir. Nitekim Erkocaaslan, o dönemde tarih düşme geleneği olmaması hasebiyle bir iki yaş yanılma payı olabileceğini de ifade ederek meseleyi vuzûha kavuşturmuştur.

Her müslümanın başına gelebilecek bir durumun, münafıklar tarafından Hz. Peygamber ve müslümanlara zarar vermek maksadıyla suistimal edilip, mecrasından saptırılması sonucu yaşanmış elîm bir hadise olan İfk Olayının bütün detayları Prof. Dr. Seyfullah Kara tarafından “İfk Hadisesi’nde Hz. Âişe” isimli çalışma ile anlatılmıştır. Benî Mustalik Gazvesi’ne müslümanların gâlib gelme ihtimali yüksek olması hasebiyle, ganimet elde edebilmek maksadıyla hiç olmadığı kadar münafığın katıldığını belirten Kara, ayrıca sefere giderken münafıkların lideri Abdullah b. Übey’in, sahabe arasında kavga çıkmasında

kışkırtıcı bir tavır sergilediğini rivâyetlerden delillendirerek haber vermiştir. Akabinde dönüş esnasında Hz. Âişe'nin kolyesini aradığı esnada hevdecin içinde olduğu düşünülerek ordunun hareket etmesiyle geride kalması dolayısıyla ordunun arkasından gelmekle görevlendirilmiş Safvan b. Muattal es-Sülemî refâkatinde orduya yetiştirilmesini fitne çıkarmak için fırsat bildiğini ifade etmiştir. Esas olarak İfk Olayıyla, münafıkların Hz. Peygamber'i hedef aldığını, başta Allah'ın Resülû olmak üzere, Hz. Âişe'nin anne-babası ile Safvâb b. Muattal ve diğer Müslümanlara büyük acılar çektirdiklerini belirten Kara, bütün bunlara rağmen Hz. Âişe'nin Allah'a olan itimâdının her türlü takdîre mazhâr olduğunu söylemiştir.

Kaynaklarda yer alan rivâyetlere göre altmış üç senelik bir ömür yaşamış olan Hz. Peygamber'in vefâtıyla ilgili Hz. Âişe'nin O'na yakınlığını konu eden Prof. Dr. Ünal Kılıç, tebliğini "Hz. Peygamber'in Vefâtıyla Sonuçlanan Hastalığı Sürecinde Hz. Âişe" başlığıyla sunmuştur. Hz. Peygamber'in vefâtının yaklaştığına dair, Nasr sûresinin nâzil olması, insanların ölümlü olduğuna dair âyetlerin inmesini Kur'an-ı Kerim'den işâretler kabilinden değerlendiren Kılıç; bunu en iyi anlayan kişinin de Hz. Peygamber olduğunu ifade etmiştir. Bunlara ilâve olarak Hz. Peygamber'in veda haccında îrâd ettiği hutbe, Uhud şehitliği ve Bakî Kabristânına gerçekleştirdiği ziyaretleri, ifâ ettiği haccın son haccı olduğunu söylemesi, Cebrail'in Kur'anı kendisine iki defa arz etmesi, itikâfta yirmi gün kalması gibi söz ve fiilleri, vefâtının yaklaştığını hissettiren emârelerdir. Nitekim vefâtıyla sonuçlanan hastalığı süresince Hz. Peygamber diğer eşlerinin rızasıyla Hz. Âişe'nin evinde bulunmak istemiş ve onun yakın ilgi ve alâkası gözetiminde hastalığı tedâvi edilmeye çalışılmıştır. Tebliğ sahibi Kılıç; Hz. Peygamber'in hastalık evresini Hz. Âişe'nin evinde geçirmek istemesinin nedenleri arasında onu diğer eşlerine nazaran daha çok sevmesini, nâzil olacak âyetlerin ve vârid olmaya devam eden hadis-i şeriflerin muhâfazasını Hz. Âişe'nin daha iyi yapabileceğini ve gerek hasta ile ilgilenme hususunda gerekse ziyaretçileri ağırlama konusunda Hz. Âişe'nin daha başarılı olabileceğini saymaktadır. Zikredilen bu nedenlerin hepsi Hz. Peygamber'in vefâtının Hz. Âişe'den naklen anlatıldığı rivâyetlerde de müşâhede edilmektedir.

Pek çok meziyetiyle Hz. Peygamber'in eşleri arasında öne çıkan Hz. Âişe, ilk halife Hz. Ebû Bekir'in kızı olması, ilmî birikimi, olayları yorumlama kabiliyeti gibi hasletleriyle bütün hayatı boyunca önemli bir şahsiyet olmuştur. Nitekim Prof. Dr. Adnan Demircan, "Hz. Âişe'nin Dört Halife Döneminde Siyasi Tutumu" isimli çalışmasında Hz. Âişe'nin babasının ve Hz. Ömer'in hilâfeti esnasında siyasi görüş beyân etmemesine nazaran Hz. Osman hilâfetine ikinci yarısından sonra ve Hz. Ali hilâfeti süresince görüşlerini dile getirip taraf olduğunu anlatmıştır.

İslâm târihinde sebepleri ve neticeleri itibâriyle büyük önem arz eden olaylardan biri olan hâdiseyi "Cemel Vakası'nın Kelamî Problemlere Yansımaları"

başlığıyla inceleme konusu yapan Prof Dr. Metin Özdemir, tebliğinde; müslümanlar arasında tekfir ithâmının başlaması, Kur'an'ın hakemliğine başvurulmak istenmesi gibi ilk defa müracaât edilen eylemler olduğu gibi, bir kısım müslümanların Hz. Ali'yi haklı görmesi, bir kısmının ise Hz. Peygamber'in fitne zamanında bir kenara çekilerek olaylara karışmaktan uzak durmayı tavsiye eden rivâyetlerine tâbi olması, diğer bir grubun ise Hz. Osman'ın mazlûm olarak şehid edilmesi sebebiyle kanını talep eden Hz. Âişe, Hz. Talhâ ve Hz. Zübeyr ve Muaviye'nin yanında yer alması gibi müslümanlar arası tefrikâların vuk'u bulması şeklinde birtakım sonuçların meydana geldiğini söylemiştir.

"Hz. Âişe'nin Dört Halife Döneminde Siyasî Tutumu" isimli tebliği konu bakımından tamamlayacak bir çalışmayı ise Yrd. Doç Dr. Ömer Sabuncu "Emeviler Döneminde Hz. Âişe'nin Siyasî Tutumu" isimli tebliğle ortaya koymuştur. Hz. Âişe'nin Cemel Vak'ası sonrası siyasete fiilî bir şekilde müdâhil olmadığını sakın bir hayat sürmeye çalıştığını ifade eden Sabuncu, bununla birlikte Hz. Âişe'nin yanlış olduğu kanaatine vardığı faaliyetlerinden dolayı mevcut yönetime karşı sözünü esirgemediğini, görüşlerini yöneticilere bildirdiğini ve halifelerle defalarca karşı karşıya geldiğini de eklemektedir. Özellikle Sabuncu, kardeşi Muhammed b. Ebû Bekir'in öldürülmesi, Hz. Hasan'ın Hz. Peygamber'in yanına defnedilmesi isteğine Hz. Âişe'nin onay vermesine rağmen Mervân b. Hakem'in buna engel olması, Muâviye'nin Ziyâd b. Ebih'i kendi nesebine katmak istemesi hususunda, Hucr b. Adî'nin öldürülmesi ve Yezid'in veliahtlığı meselesi gibi önemli hususlarda Emevî yönetimini tenkid ettiğini tespit etmiştir.

Ömrü boyunca bireysel ve toplumsal olarak mutlu yaşamının yolunu gösteren Hz. Muhammed (s.a.v)'in mükemmel ve mu'tedil bir kişiliğe sahip olduğu müşrikler de dâhil olmak üzere kabul edilen bir gerçektir. Böylelikle modernist yaklaşımlar, Hz. Peygamber'i bir takım kötü ithamlara mâruz bırakmak maksadıyla Hz. Âişe ile olan evlilik yaşını kullanmışlardır. Bu meyanda *Gele- neksel* ve *Modernist* yaklaşımların görüşlerini mukayeseli bir biçimde sunan Prof. Dr. Seyfettin Erşahin tebliğini 'Batılı Oryantalistlerin Hz. Âişe Konusuna Yaklaşımı' şeklinde isimlendirmiştir.

Batı dünyasında Hz. Âişe vâlidemiz hakkında müstakil kaleme alınmış, - Hz. Muhammed'in Sevgili Eşi Ayşe ismiyle türkçeye çevrilmiş- ilk eserin yazarı Nabia Abbott, bu eseri yazmasındaki amacın Hz. Âişe'nin şimdiye kadar ki yüzeysel araştırılmış hayatını derinlemesine incelemek olduğunu belirtmiştir. 'Nabia Abbott Gözüyle Hz. Âişe' başlıklı çalışmasıyla tebliğini sunan Arş. Gör. Sena Kaplan, Abbott'un genel anlamda Hz. Âişe'ye tarafsız bir bakış açısıyla yaklaşmaya çalıştığına işaret etmiş, ancak oryantalist zihniyetten tamamiyle âri olmadığını da eklemiştir. Özellikle siyasî meselelerde oryantalistlerin Hz. Âişe ile ilgili katı yorumlarına itiraz eden Abbott, Hz. Âişe'nin ilmî meselelerdeki iştiyâkına vurgu yaparken bunu toplumdaki itibârını sağlamlaştırmak maksadıyla kullandığını iddia etmiştir. Bütün bunlara rağmen Kaplan, Abbott'un Hz.

Âişe'yle ilgili çalışmasını, Batı dünyasında ilk olması ve kısmen objektif kabul edilebilecek bir eser olması hasebiyle önemli saymaktadır.

İslâm tarihinde, böylesine önemli bir kadın şahsiyetin psikolojisini tahlil etmek gayesiyle hazırlanmış çalışmayı, Yrd. Doç. Dr. Hatice Acar Çınar "İfk ve Cemel Vakalarında Bir Özne Olarak Hz. Âişe'nin Dini Başa Çıkma Yöntemleri" isimli tebliğiyle sunmuştur. Hz. Âişe'nin, bireysel kabiliyetlerini ve Hz. Peygamber'in yanında olduğu dönemleri iyi değerlendirdiğini belirten Çınar, O'nu ve diğer önemli şahsiyetleri model alma konusunda onun yüksek bir başarı gösterdiğini ifade etmiştir. Bu doğrultuda onun bireysel yeteneklerinin, sosyal çevreyle birleşerek kişiliğinin tekâmülüne katkı sağladığını tespit etmiştir. İfk Hadisesi'ni psikolojik bağlamda incelemeye tâbi tutan Acar, mü'minlerin annesinin Allah'a teslimiyetine ve iftiralara karşı mücadelesine dikkat çekerken, bir yandan da toplum içerisinde iffetin değerine, kadının zîynete düşkünlüğüne de değinmiştir. Bilhassa Hz. Peygamber ve Hz. Âişe'nin İfk Hadisesi karşısındaki tepkilerinin, kadın ve erkek arasındaki fitrî ve psikolojik farka da işaret ettiği tahlilinde bulunmuştur. Hz. Osman'ın şehâdetinden sonra meselenin çözümüne katkıda bulunma arzusuyla girişimlerde bulunan Hz. Âişe, onun katillerinin bulunmasını talep etmiştir. Bu uğurda zaman zaman güçlü hitâbetiyle konuşmalar yapması, etrafında toplanan kişilerle Basra'ya yönelmesi, Cemel Vak'asıyla sonuçlanmıştır. Gerek İfk hadisesini gerekse Cemel Vak'asını, Hz. Âişe'nin psikolojik arka planıyla değerlendiren Acar, bu cesaretli ve Allah'a itimadlı tavrının onun yüksek özgüvenine, öz saygısına ve sorumluluk bilincine işaret ettiğini söylemiştir.

"Cemel Vakasının Din Sosyolojisi Açısından Değerlendirilmesi" başlığıyla sunum yapan Yrd Doç. Dr. Vehbi Ünal, Hz. Peygamber dönemi dâhil olmak üzere dört halife döneminde de İslâm toplumunun önemli değişim ve dönüşüm merhâlelerinden geçtiğine işaret edip, bu süreç esnasında bir takım yeni sorunların ortaya çıktığını ve bazı kırılma noktalarının yaşandığını ifade etmiştir. Fetih hareketlerinin muzaffer bir şekilde artması neticesinde Arap toplumunun değişiminin, önemli sosyal, siyasî, kültürel ve ekonomik sonuçlar doğurduğunu söyleyen Ünal, özellikle Hz. Ali döneminde, bu değişimin ve dönüşümün etkilerinin en fazla görüldüğünü vurgulamıştır. Konu bağlamında Hz. Osman'ın şehâdeti, Cemel Vak'ası gibi hâdiselerin daha önce oluşmuş dinî statülerle, gelişmekte olan toplumsal statülerin arasındaki uyumsuzluktan meydana geldiğini tespit etmiştir. Hz. Âişe'nin bu olaylar arasında taraf olmasının ve Arap toplumunda kadına uygun görülen rolün dışında kalması hasebiyle eleştirildiğini belirten Ünal, özetle bu önemli hadiselerin İslâm toplumunun firkalara ayrılmasına temel oluşturduğunu söylemiştir.

Hz. Peygamber'in sevgili zevcesi olan ilim, irfân ve irşâd gibi vasıflarla mümeyyez Hz.Âişe'nin muhaddis yönünü tebliğine konu edinen Prof. Dr. Bünyamin Erul, çalışmasını 'Hz. Âişe'nin Hadisçiliği (Dirayet Yönü)' başlığıyla sunmuştur. Metin tenkidiyle şöhret kazanmış Hz. Âişe'nin rivâyetlere ve fetvâlara

yönelik düzeltmeler yaparken, onları Kur'ân, sünnet, hadis, akıl, kanaat, tarih ve Arap dili gibi kriterlerden birine veya aynı anda birkaçına arz ettiğini, bu tespitler neticesiyle râvi ve rivâyetleri tenkîd ettiğini belirten Erul, aynı zamanda bizzat şâhid olmadığı halde kişisel kanatine ve tahmînine dayalı yorumlarının ve düzeltmelerinin âlimlerin bazıları tarafından kabul görmediğini de ifade etmiştir. Buna rağmen Hz. Âişe'nin Hadis ilmi ve tenkîdine katkılarının Rasûl-i Ekrem'e ait olan Sünnet ve Hadis bilgisinin muhâfazasında önemli bir payı bulunduğunu ifade etmiştir.

Hz. Âişe'nin ilme olan iştîyâkını ve öğrendiklerini etrafına aktarmadaki başarısını temsilen, aktardığı rivâyetleri mesned almanın yeterli olacağı kanaatindeki Doktora Öğrencisi Sehal Deniz Kotan, "Öğrenen-Öğreten-Uzmanlaşan Model Şahsiyet: Âişe Validemiz" isimli çalışmasını tebliğ etmiştir. Hz. Âişe'nin ilminin derinliğinin, ilk dönemlerden beri takdîr ve ilgi celbettiğini ifade eden Kotan, doktora çalışmasında hanım sahâbelerden gelen rivâyetleri incelediğini bu nedenle büyük mesâisinin onun rivâyetleriyle iştigâl içerisinde geçtiğini belirtmektedir. Hz. Âişe'nin rivâyetlerini sınıflandırması esnasında, onun Tefsir, Fıkıh, Hadis gibi temel İslâm ilimlerinin yanı sıra belagât, ensâb ve şiir gibi ilimlerde de mâhir olduğu bilgisine ulaşmıştır. Doktora çalışmasında 2630 rivâyetini okuyup konularına göre sınıflandırıp, 686 tekrarsız hadisi olduğunu tespit eden Kotan, en çok "ibadetler" başlığı altında hadisi olduğunu söylemiştir. Onun hadislerinin konu dağılımındaki çeşitliliği de, öğrenme-öğretme hususundaki gayretinin neticesi olduğunu belirten Kotan, ibâdetler, temizlik, emir, yasak, tavsiye, ahkâm, gayb, eşler arası iletişimi, genel davranışlar, müjdeuyarı, Kur'ân, ümmetine karşı tutumu, ahlâk, tıp, yeme-içme, cenâze, kıyafet, nikâh-talâk, savaş akrabalık, süt akrabalığı gibi başlıklarda rivâyet sayısının bilgisini de vermiştir.

Hz. Âişe'nin, kişilik oluşumunun baba evinde terbiye ile başladığını, biyolojik, ahlakî ve ilmî gelişiminin hane-i saâdet içerisinde sürdüğünü ve olgunlaşmasının eşinin vefâtından sonra tamamlandığını ifade eden Prof. Dr. İsmail Çalışkan, tebliğini "Vahiy-Olgü-İnsan İlişkileri Bağlamında Hz. Âişe ve Tefsiri" başlığıyla sunacağını söylemiştir. Akabinde araştırmasını; Hz. Âişe'nin vahyin nüzûlüne şâhid olması, vahyin onun hakkında konuşması ve Onun vahiy veya Kur'an hakkında konuşması alt başlıkları şeklinde sunmuştur. Tefsir ilminin özünde insanî bir fîl olduğunu bu nedenle ister rivâyet malzemesiyle açıklansın, ister dirâyet yoluyla beyân edilsin her halükârda öznel olduğunu ifade eden Çalışkan, Hz. Âişe'nin de sahâbe öznelliğinin en iyi örneklerinden biri olduğunu tespit etmiştir. Aynı zamanda Çalışkan, Kur'ân'ın anlaşılmasının bir disiplin dairesinde yürütülmesi gerektiğinden hareketle Hz. Âişe'nin ayetleri anlama ve tefsirinde sahâbenin önde gelenlerinden olduğunu da belirtmiştir.

Hz. Âişe, sahâbe arasında Kur'ân bilgisiyle de temâyüz etmektedir. Nitekim Doç. Dr. Sevgi Tütün, "Câmiu'l-Beyân Işığında Hz. Âişe'nin Kur'ân'ı Anlama

ve Yorumlama Metodu” isimli tebliğinde, Hz. Âişe’nin Kur’ân tefsiri sadedinde Taberî’nin *Câmiu’l-beyân* adlı eserinde geçen rivayetleri mesned alarak Kur’ân’ı anlama ve yorumlama usûlünü ve katkılarını ortaya koymuştur. Onun vahiy ortamını müşâhede ve takib etmesine ek olarak, sahib olduğu kişisel özellikler de Kur’ân’ı anlamasında önemli rol oynamıştır. Eserde Hz. Âişe’den 307 rivâyet nakledildiğini tespit eden Tütün, Kur’ân’ı anlama ve yorumlamasındaki usûlü kabilinden, Kur’ân’ı Kur’ân’la tefsîr, Kur’ân’ı sünnetle tefsîrini, kıraâtlar, sebab-i nüzûl ve içtihadî anlama yöntemlerini örnekleriyle beraber açıklamıştır. Netice olarak Hz. Âişe’nin *Câmiu’l-Beyân* örneği çerçevesinde tefsirini inceleyen Tütün, her ne kadar döneminde böyle bir bilgi olmasa da Hz. Âişe’nin Kur’ân’ı metodolojik anlama yoluyla yorumladığını tespit etmiştir.

Prof. Dr. Abdullah Kahraman bu ilmi toplantıda “Hz. Âişe’nin Fıkıhçılığı ve Kadınlarla İlgili Bazı Fikhî Konulara Yaklaşımı” isimli tebliğiyle, Hz. Âişe’nin sahâbenin önde gelen müctehidleri arasında sayıldığına, birçok fikhî mesele hakkında fetvâ verdiğiinden bu konumu hak etmiş olduğuna ve bu nedenle Medine’nin yedi meşhûr fakîhi arasında yer aldığına işaret etmiştir. Hz. Âişe’nin kadınlar hakkında mahremsiz seyahat, kadının süslenmesi, iddet bekleyen kadının iddet mekânı, süt akrabalığındaki yaş sınırı gibi konularda fetvâları bulunduğunu delilleriyle beraber açıklayan Kahraman, onun tartışmasız sahâbe kadınlarının ileri gelen âlimlerinden ve fakîh müctehidlerinden olduğunu söylemiştir. Onun fikhî usûlüne etkisini tebliğinde açıklayan Doç Dr. Muharrem Önder ise “Hz. Âişe’nin İslâm Hukuk Metodolojisine Etkisi” isimli çalışmasında, onun hayatına kısaca yer vermiştir. İlmî kişiliğini şekillendiren ortam ve sebepleri, “Aile ve Çevre Faktörü”, “Hz. Peygamber ile Evliliği”, “Araştırma ve Sorgulama Özelliği”, “Kişisel Özelliği ve Yeteneği” şeklindeki müstakil başlıklar altında incelemiştir. Ayrıca Önder, Hz. Âişe’nin içtihadında dayandığı fikhî usûlü prensiplerini, Kur’ân’ın zâhirini esas alma, hükme kapalı olan (hafî) nasları te’vîl etme, nasların umûm ifadelerini esas alma, Kur’ân metinlerinin mefhumunu esas alma şeklinde tespit etmiştir. Ondak nakledilen sünnetle ilgili rivayetleri incelendiğinde, sünneti “ibâdet niteliğinde sünnet” ve “âdet niteliğinde sünnet” olmak üzere iki kısımda değerlendirdiğini tespit eden Önder, bu başlıklar altında örnekler sunmuştur. Bunun yanısıra Hz. Âişe’nin, Hz. Peygamber’in takrîrini ve sahîh olan haber-i vâhidi delil kabul ettiğini belirten Önder, kıyas deliliyle ilgili, onun nassın bulunduğu yerde kıyas yapılmayacağı prensibini kabul ettiğini söylemiştir. Bazen Hz. Âişe’nin de celi kıyasa başvurduğunu gösteren rivayetler bulunduğu gibi dil alanında kıyas yaptığı da vâkidir. Benzere kıyası caiz gören Hz. Âişe’nin kâsır illeti muteber gördüğüne dair örnekleri de tebliğinde kısaca serdeden Önder, onun hakkında nas bulunmayan meselelerin hükümlerini belirlerken istihsân, mesâlih-i mürsele, sedd-i zerîa, istihsâb gibi akli istidlâl yöntemlerine de başvurduğu ifade edip fikhî usûlüne etkisini detaylı bir tebliğle sunmuştur.

“İmâmiyye Şîası Kaynaklarına Göre Hz. Âişe” tebliğiyle sunum yapan Prof.

Dr. Ali Aksu, Ehl-i Sünnet ile Şia arasındaki temel farklardan birisinin hiç şüphesiz sahâbe-i kirâma yaklaşımında ortaya çıktığını belirtmiştir. Kendilerine sahâbenin önde gelenlerine dil uzatmayı, lanet ve tekfir etmeyi meslek edinen Şia, imâmetin Hz. Ali'ye ait olduğunu iddia etmiştir. Bundan ötürü imâmeti tanımayanları ve Cemel'de Hz. Ali'ye karşı savaşımları dinden çıkmakla ithâm etmişlerdir. Şia'nın Hz. Âişe'ye yaklaşımlarını kronolojik biçimde hadiseleri ele alarak değerlendiren Aksu; Hz. Peygamber'in Hz. Âişe ile evlilik yaşı meslesini, İfk Olayını, Talha b. Ubeydullah'ın Hz. Âişe ile evlenmek istemesi iddiasını, Hz. Peygamber'in Hastalığı esnasında Hz. Âişe'nin eylemlerini, Hz. Ebû Bekir'in halife seçilmesinde Hz. Âişe'nin rolünü, Hz. Fâtuma'nın Hz. Ebû Bekir'den babasının mirâsını talebi konusunu, Hz. Ömer'in dîvândan Hz. Peygamber'in eşlerine atıyye vermesini, Hz. Âişe'nin Hz. Osman'ı eleştirmesini ve onun şehâdetinde ki tutumunu, Cemel Olayını, Hz. Hasan'ın defni hususunu İmamîyye Şia'sı kaynaklarına göre detaylı bir şekilde anlatmıştır.

"Tasavvuf Kaynaklarında Hz. Âişe" isimli tebliğini sunan Yrd. Doç. Dr. Yüksel Göztepe, tasavvufî kaynakların en başında Kur'ân-ı Kerim ve Hadis-i şerifler gelmesi hasebiyle, Hz. Âişe'nin rivâyet ettiği pek çok hadisin, sûflerin hayatında büyük bir yer tuttuğunu belirtmiştir. Genel olarak onun rivâyetlerinin İslâmî ilimleri bütünüyle şekillendirdiği tespit edilse de özel olarak mutasavvıfların tasavvûfî tecrübelerinin oluşmasında da etkili olduğu ifade edilmiştir. Bu rivâyetlere örnekler vererek tebliğini tamamlayan Göztepe, Âişe vâlidemizin tasavvûf ilmi için dahi vazgeçilemez bir şahsiyet olduğunu belirtmiştir.

Son olarak, 'Hz. Âişe Hakkında Yapılmış Çalışmalar Bibliyografyası' başlığıyla çalışmasını sunan Yrd. Doç. Dr. Ömer Sabuncu, mü'minlerin annesi hakkında kitap, makale, tebliğ ve tezlerden oluşan pek çok çalışma yapıldığını ifade etmiştir. Bu çalışmalardan önemlilerine değineceğini belirten Sabuncu, ilkinin İbn Behîc el-Endelüsî tarafından kaleme alınan *Kasîdetu el-Vâ'iz el-Endelüsî fi Menâkibi ümmi'l-mü'minin es-Siddîka Âişe* adlı eser olduğunu tespit etmiştir. Bir diğer eser ise Harranlı âlim İbn Teymiyye'nin *Minhâcü's-sünneti'n-Nebeviyye* adlı eserinde Hz. Âişe hakkında bazı iddialara karşı verdiği cevaplardan oluşan "*Şubuhât havle's-sahâbe ve'r-red aleyhâ*" adlı bölümlerdir. Hz. Âişe'nin evlilik yaşı hakkında yazılmış önemli eserlerden birinin Fehd b. Muhammed b. Muhammed b. el-Gufeylî'nin *es-Senâ el-Vehhâc fi Sinni Âişe inde'z-Zevâc* adlı çalışması olduğunu ifade eden Sabuncu tebliğinde, bu şekilde önemli gördüğü eserlerin tanıtımını yapmıştır. Geri kalan eserleri ise kaynakça formatında tebliğine eklemiştir.

Hz. Âişe'nin tanıtılması ve modellenmesi amacını taşıyan bu ilmî toplandı, akademik hüviyette yirmi bir tebliğ sunulmuş, Hz. Âişe'nin hayatı, şahsiyeti, ilmî birikimi tüm yönleriyle vuzûha kavuşmuştur. Ayrıca İslâmî ilimlerin bütününe, Tefsîr, Hadis, Fıkıh, Kelâm, Tasavvuf'a katkıları ve etkileri delilleri

ve misalleriyle anlatılmıştır. Böylelikle, gerek sempozyuma iştirak eden katılımcıların gerek tebliğlerin kitap haline getirilmesinden sonra okuyucuların Hz. Âişe hakkında derli toplu bir şekilde ulaşacakları, mümeyyez bir bilgi havuzu ilmî birikime kazandırılmış olmuştur. Sempozyum teşekkür konuşmaları ve hatıra fotoğraflarının çekimiyle sona ermiştir.

Ayşe Yasemin SAİTOĞULLARI (ayse.saitogullari@hbv.edu.tr)

Ankara Hacı Bayram Veli Üniv., Polatlı İlahiyat Fak., Hadis, ANKARA